

Сучасні медіа-теоретики говорять про ревізію основних характеристик професійної журналістської ідеології через зміну технологічних та культурних складових звичного медіа-ландшафту.

Поряд з технологічними змінами, унікальності ситуації в українських медіа додає наявність інших факторів, що підігрують дискусії щодо природи медіа. Першою чергою, це ситуація війни, яка привносить у порядок денний медіа чинник національної безпеки та вітальності, що загострює аспект відповідальності роботи журналістів, тобто їхньої агентності.

Інша особливість — це відсутність ринку медіа, що спричинює економічний та політичний тиск на роботу ЗМІ. В такій ситуації агентність ЗМІ стає актуальною дискусійною проблемою як для самих медіа, так і для інших зацікавлених акторів. Зокрема, сьогодні нова влада активно просуває ідею регулювання стандартів роботи ЗМІ.

ОЛЬГА СУССЬКА,

кандидат філологічних наук, доцент кафедри зв'язків з громадськістю ФНСТ Національного університету “Києво-Могилянська академія”, Київ

Агентність ЗМІ:

про взаємодію журналістики з різними соціальними полями

Зміни макроінформаційного середовища в сучасному світі породжують не тільки масштабні обсяги контенту. Обговорення ролі журналістики та журналістів — як “агентів змін” — у висвітленні позитивних та негативних реалій життя дедалі більше фокусується на агентності ЗМІ. Саме на тлі поглиблення кризи або відчутності “ризиків системи” посилюється пошук “відповідальних” за трансформації (дедалі наполегливіший, якщо зміни йдуть “не в тому напрямку”)¹.

У бурхливому океані інформації соціологи спостерігають обтяження гібридністю впливів і формальне виконання “завдань системи”, причому не тільки з боку представників інституціоналізованого “сукупного комунікатора”, а й із боку “вільних журналістів”. На жаль, далеко не всі журналісти сьогодні усвідомлюють себе як “агентів змін” і не звикли за всіма інструментами та методами впливу на аудиторії помічати участь людини — суб’єкта комунікації².

Наведені вище міркування поділяють і представниками професійної спільноти журналістів. Влітку 2017 року з ініціативи Національної спілки журналістів України було проведено експертне онлайн-опитування (на базі цифрової платформи “Anketa.in.ua”) серед професійних журналістів — чле-

¹ Бехманн, Г. (2012). Современное общество: общество риска, информационное общество, общество знаний (с. 94). Москва: Логос.

² Сусська, О.О. (2019). Управління інформаційними потоками як властивість політичного менеджменту: перехід від імперативу — до взаємодії. *European Political and Law Discourse*, 6 (1), 108–116.

нів НСЖУ. Загалом опитування охоплювало низку аспектів ставлення журналістів до своєї професії, існування вільної журналістики та свободи слова, захисту журналістів, ставлення до можливостей НСЖУ. Проблемна ситуація дослідження з точки зору теорії поля Бурдьє полягала в тому, що боротьба ключових агентів різних соціальних полів спричинює певне напруження в суспільстві й практично порушує очікування щодо реальної спроможності виконання журналістською спільнотою позитивної ролі “агентів змін”. Гіпотетично саме такий “агент”, з одного боку, є представником системи, а з іншого — продукує дієвість тези про “свободу слова” у своїй діяльності. Саме останнє й викликає спротив системи, що заважає журналістам відчувати повноту “свободи слова”, у чому полягає парадокс ситуації та її проблемність.

Сучасні комп’ютерні технології дають змогу використовувати широкий спектр невідконтрольних владі джерел інформації, якими вже користуються і нові медіа, і журналісти-розслідувачі, і незалежна й самодостатня партиципійна журналістика. Утім, провладні медіа та інституціоналізовані медійні “гравці” все ще намагаються здійснювати тиск (а іноді й пряму агресію) щодо тих журналістів та медіа, які прагнуть бути справді незалежними й об’єктивними.

Ставлення до журналістської спільноти в суспільстві є неоднорідним. Колишній “авторитет ЗМІ” поступово відходить в історію¹. Натомість з’являється більш недовірливе ставлення, зумовлене, насамперед поширенням інформації про власників медіаресурсів, до яких суспільство ставиться неоднозначно. Трансформувалось і поняття “ефективності” роботи ЗМІ. При цьому персоніфікація інформаційного обміну в умовах глобальних комунікацій як наукова, журналістська та комунікативна проблема зберігає свою актуальність.

Упродовж років у постійно трансформовуваному українському суспільстві склався досить сталий імідж, за яким саме журналісти є тими “агентами змін”, що впливають на динаміку реформування суспільства. Завдяки цьому уявленню журналістів вважають учасниками і невіддільною складовою соціальних процесів, а іноді переносять на них і своє уявлення про відповідальність за те, що відбувається у країні. Водночас, на думку самих журналістів, це призводить до наростання агресії щодо представників ЗМІ. Так, більш як половина опитаних журналістів (56,6 % за сумою позицій “радіше збільшився” та “значно збільшився”) зазначили, що за останні 3 роки ступінь проявів агресії щодо журналістів при виконанні їхніх професійних обов’язків підвищився². Причому найбільшу тривогу щодо агресивного ставлення до журналістів виявили групи 26–35 років і 36–45 років, тобто саме ті, хто найчастіше стикається з реальними небезпеками, працює в “гарячих” точках та бере участь в оперативних виїздах на надзвичайні події та ситуації. З моменту початку збройного конфлікту на

¹ *The quality and independence of British journalism. Tracking the Changes over 20 years* / Cardiff University. Retrieved from: www.populationmedia.org.

² Жертви безкарності (2019). В: *Альманах НСЖУ. Спецвипуск*. Київ.

Сході, підвищується загальний фон турбулентності, що поширюється також і на мирні території.

Дані дослідження добре ілюструють боротьбу агентів різних соціальних полів, про яку говорив Бурдье, і водночас підтверджують вагомість агентів поля журналістики. Серед тих, хто, на думку журналістів, найчастіше порушує законодавство щодо прав і можливостей журналістів здійснювати їхню професійну діяльність, агенти, що є ключовими: в полі бюрократії — чиновники держустанов (33%), в полі політики — представники політичних партій (21,4%), в полі економіки — представники великого бізнесу (15,4%), в юридичному полі — співробітники органів МВС, патрульної поліції тощо (10,3%).

Водночас впливовість агентів соціального поля журналістики з точки зору самих журналістів зростає. Непрямим свідченням цього є те, що попри складні умови роботи кількість журналістів, що вважають свій вибір професії правильним, збільшилася. Зіставлення даних досліджень 2005 та 2017 рр. про ставлення до вибору професії журналіста показує, що відсоток журналістів, які вважають свій вибір професії правильним, виріс з 77,4% до 87,5%.

ІРИНА ЧУДОВСЬКА,

доктор соціологічних наук, доцент кафедри галузевої соціології, факультет соціології Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Київ

Зміни в освітніх практиках: імітація, ілюзія чи реальність

Реформування освіти в Україні останніми роками стало перманентним процесом. Відповідно виникає закономірне питання: чому змінилося кілька урядів, але реформи не принесли результатів? Чи все ж таки принесли, але ці зміни залишилися непоміченими? Зрештою, чи справді ми мали спроби реформування чи, може, потрапили під вплив ілюзій, створюваних певними імітаційними діями владних структур?

Імітація освітніх практик являє собою серйозну проблему для українського суспільства й, особливо, для освітніх процесів, оскільки вони працюють на майбутнє. Ми постійно когось наздоганяємо і наслідуємо без спроби осмислення власного освітнього досвіду, традицій та ресурсів. Якщо взяти хоча б останні реформи — проект “Нова українська школа” (НУШ). Звичайно, фінська система, взята за зразок, є ефективною, але вона формувалася не в чистому ізольованому середовищі, а в певній культурі, яка, власне кажучи, і становить базові умови для здійснення реформування чи впровадження будь-яких інновацій. Взяти хоча б показники довіри, які мають місце у фінському суспільстві, — там наявний високий рівень довіри до всіх гілок влади, про що свідчать результати досліджень. Він є найвищим серед всіх європейських країн. Довіра — це фільтр сприйняття реальності й тих